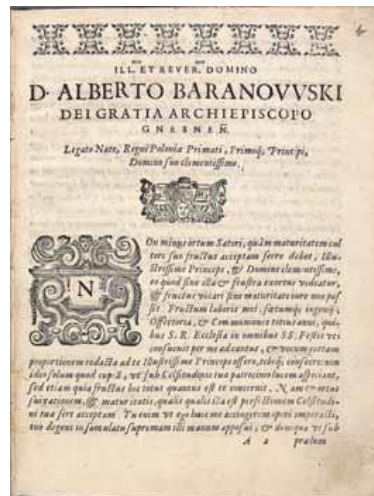

2022

MIKOŁAJ ZIELEŃSKI - ok. 1550 (?) [Warka] – ok. 1616 (?).

- kapelmistrz i organista bpa **Wojciecha Baranowskiego** w Łowiczu,
- **Wojciech Baranowski** (zm. 1615): biskup przemyski, płocki, wrocławski, od 1607 arcybiskup gnieźnieński = prymas Polski; wielki miłośnik muzyki (sam śpiewał),
- **Łowicz**: od 1572 r. (= śmierć Zygmunta Augusta) pełnił w okresach **bezkrólewia** funkcję **drugiej stolicy Rzeczypospolitej**: tu rezydował **Interrex**, którego rola zwyczajowo przypadała prymasowi Polski;
- Zieleński: co najmniej od 1604 związany z Baranowskim: „*organarium magisterque capellae nostrae*”; „*organarius et cappellae magister*”,

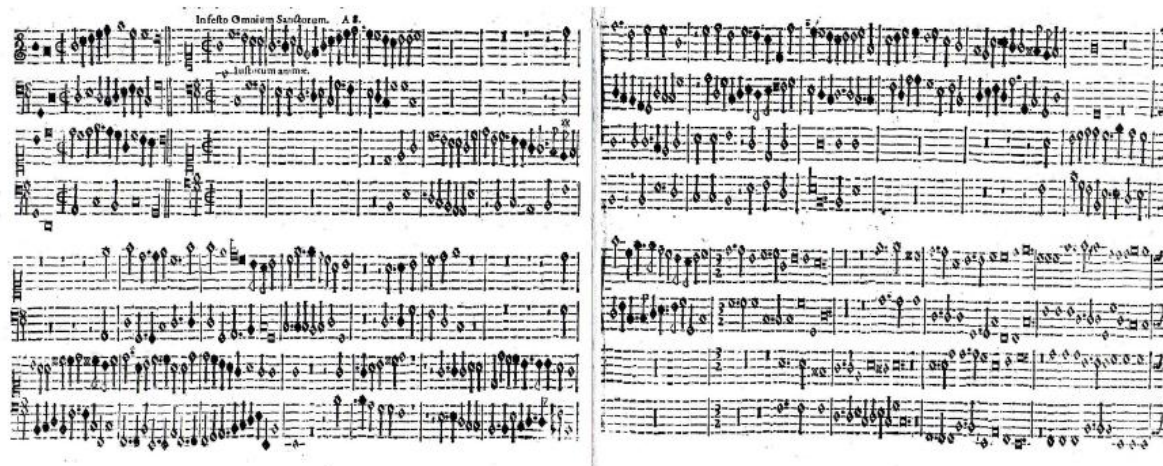
- dokumentacja z **1604 i 1611**: mieszczanin, był osobą świecką, żonaty, dwukrotnie się procesował (posiadał wieś i młyn pod Łowiczem),
- Wenecja 1611: podpisał dedykację dla Baranowskiego,
- gdzie studiował? (Wenecja? Rzym? = tak twierdził Szymon Starowolski, 1627).

- b. prawdopodobne, bo w muzyce widoczne wpływy weneckie i rzymskie.

DRUK: Wenecja 1611:

- finansowany przez Baranowskiego, który chciał w Italii zabłysnąć jako mecenas muzyki [=> Wenecja 1610: *Nieszpory* Monteverdiego]

- wydanych **8 ksiąg** głosowych oraz ***Partitura pro organo***: 4-gł. dodatek, partie skrajnych głosów obu chórów: CB I + CB II (= „wyciąg fortepianowy”).

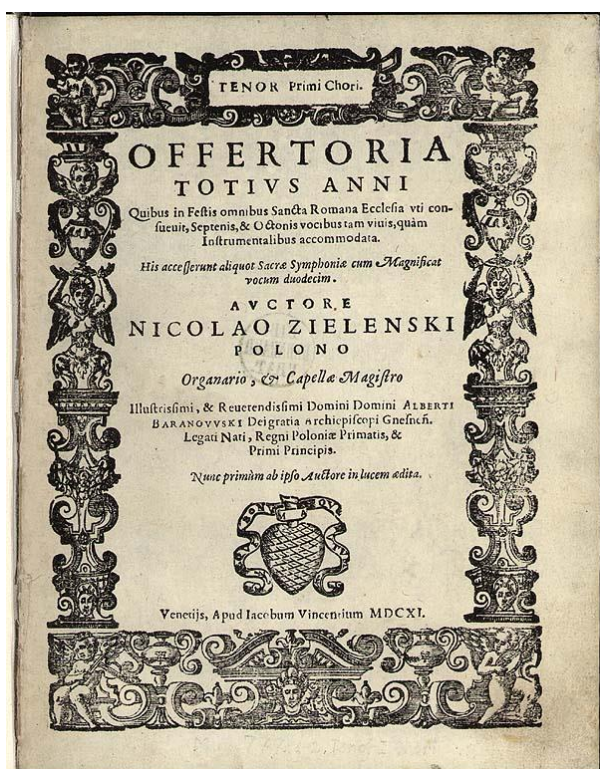
- do II wojny świat. komplet w Bibl. Miejskiej we Wrocławiu (Jachimecki skopiował całość).

- po II wojnie zach. się: ***Partitura pro organo*** (=>Kraków) oraz **4 księgi gł.:**

S1+ T1 (*primi chori*); **A2 + T2** (*secundi chori*) (=>Wrocław).

ZAGINIONE=> A1, B1; S2, B2.

ALE: istnieje przedwojenny odpis Z. Jachimeckiego (=> W. Malinowski)

cantus primi toni)

(Offertorium:

- największy korpus dzieł jednego kompozytora pol.!
- edycja całości (MMP): W. Malinowski,
- książka: W. Malinowski, *Polifonia Zieleskiego*.
- nagrania: *Opera Omnia* (2009-2011) składa się z 6 płyt CD.

<http://www.koryfeusz.org.pl/pl/2011/nominacje/wydarzenie-roku/nagranie-mikolaj-zielenski-opera-omnia>

http://www.dux.pl/wyszukiwanie_pelne/wyniki/podglad/?pid=544

- wenecka edycja obejmuje **121 utw.** (realnie = 113, bo są alternatywne wersje):
- nie tylko teksty **ofertoriów** i **komunii**, lecz także 19 innych tekstów:
- **antyfony**, w tym: pośw. 2 polskim św.: św. Wojciech (*Per merita Sancti Adalberti*); św. Stanisław (*Ortus de Polonia Stanislaus*),
- **psalmy, responsoria, motety, Magnificat oraz:**
- (w *Communiones*): **3 instrumentalne fantazje** (=> wł. ricercary/canzony): przeimitowane, brak idiomatycznych cech instrument.
- zatem: niejednorodna zawartość: połączenie w całość dotychczasowego dorobku?

- Co z resztą dorobku Zieleskiego? - potop szwedzki: pałac prymasowski zburzony.

Zieleski - kompletny spis utworów:

<http://culture.pl/pl/tworca/mikolaj-zielenski>

http://pl.wikipedia.org/wiki/Miko%C5%82aj_Ziele%C5%84ski

- naczelna zasada stylu weneckiego: kontrasty fakturalne i brzmieniowe,
- efekty kolorystyczne: 30 różnych zestawów kluczy (*chiavi*):

Chiavi trasportati/ in Contrabasso <small>[low clefs]</small>	Chiavi naturali <small>[usual clefs]</small>	Chiavette <small>[high clefs]</small>	<small>[soprano acutissimo theorized by Bononcini]</small>
Mezzo-soprano	Soprano	Violino [treble]	
Tenore	Alto	Mezzo-soprano	
Baritono	Tenore	Alto	
Contrabasso	Basso	Tenore or Baritono	

Chiavi Naturali

Chiavettes Small clefs

<http://www.aprlmusic.com/?p=12692&lang=en>

<https://www.youtube.com/watch?v=0dihteuej6Q> – Gabrieli, obrazki Wenecji

https://www.youtube.com/watch?v=nx47RD7NZ_g – Gabrieli, instr

<https://www.youtube.com/watch?v=Cn8KXIQeZcM> – Gabrieli,

<https://www.youtube.com/watch?v=rSdy7e0Y1os> – Gabrieli,

<https://www.youtube.com/watch?v=NAZwJy1dpMU> – Gabrieli,

<https://www.youtube.com/watch?v=xRgaV4uWgRo> – Gabrieli,

<https://www.youtube.com/watch?v=v5VoKAoj8AE> – Gabrieli, In ecclesiis

- technika imitacyjna: typowa dla polif. k. XVI w.;
- instrumenty: w indeksie przy 8 tytułach wymieniono **puzony**, raz violę;
- **puzony** dublują głosy wok. (= rola koloryst.),
- wnikliwe odczytanie tekstu: *omnes* (=cały chór), *coelum* (=górne rejestry), *terra tremuit* (=tryl),
- zmiany metrum inspirowane tekstem; nastrój radosny = **metrum 3/2**.

- w *Magnificat* niemal **syllab. deklamacja**, ograniczenie czynnika polifon., myślenie wertykalne/harmon. (trójdźwięki, brak samodzielności gł.).
- sporadycznie motety o tendencjach ilustracyjnych i dramatyzujących (=> F. de Monte).

Zieleński, *Magnificat* – pierwszy zach. pol. utwór na 12 gł.:

<https://www.youtube.com/watch?v=paT4ReAHimE>

<https://www.youtube.com/watch?v=5FeVox04qLc>

Zieleński:

<https://www.youtube.com/watch?v=45udZI2KKao> – Gabrieli, *Magnificat*

<https://www.youtube.com/watch?v=qxwHIOQvUd4> - 'Vidimus stellam'

<https://www.youtube.com/watch?v=jMNdCmADMTE> – 5 gł. Surrexit Christus

<https://www.youtube.com/watch?v=Al4xbFXa2Bw> – 5 gł (Ego sum)

<https://www.youtube.com/watch?v=QCfQuClus0o> – 2 chóry: Salve festa dies

<https://www.youtube.com/watch?v=ZICbOHweJ7o> – jw. Deus in adiutorium

<https://www.youtube.com/watch?v=qxwHIOQvUd4> – jw.

<https://www.youtube.com/watch?v=aG157Tl8nhs> – live: "Mihi autem nimis" - Huelgas Ensemble

<https://www.youtube.com/watch?v=i3GklGleByw> – 7 gł.: Ave Maria

(2) *Communiones totius anni*

- **66 dzieł**: na 2-, 3-, 4-, 5-, 6-gł., w tym 9 wariantów = 57.
- większość na 4-, 5-, 6-gł. (6-gł.: tylko 7 utw.),
- zbiór **niejednolity** stylistycznie, znacznie się różni od ofertoriów: **3 typy**:
  - **pseudo-monodie**: 23 utw.
  - **tricinia**: 5 utw. (*triowa koncepcja głosów*: 2 gł. górne w tercjach + gł. dolny znacznie oddalony),
  - **motety**: 29 utw. (przeimitowane / odc. homorytmiczne).

- kameralna obsada; liryzm, **brak** dużej masy dżw.,
- bogactwo barw instrument.: udział **skrzypiec, puzonu, fagotu harfy, lutni**,
- ilustracyjność podobna do *Offertoriów*:

In monte Olivetti: skok 8 w górę,

Vox in Rama: chromatyka, odwzorowująca dramatyzm:

[utwór na święto Niewiniątek, o charakterze lamentacyjnym (*Ewangelia św. Mateusza, Księga Jeremiasza*), c. II, v. 18].

NOWOŚĆ: **pseudomonodia** (=> Vincenzo Galilei, lutnia):

- przedmowa Ziel.: „*po raz pierwszy przez Polaka ułożone*”,
- **1 głos** (S, T lub B) z **tow. org.**:
- **1 głos** to nie **monodia + b.c.**, lecz tylko jeden z głosów kontrapunkcyjnych, wyróżniający się sposobem traktowania, ale całkowicie wtopiony w polifoniczną tkankę dzieła (= transkrypcje wielogłosu na **org. i głos**).

Dwie wersje tych samych utworów:

- partia org. (partitura): wersja uproszczona (dla słabiej wyszkolonych?).
- partia solo (głosowa): bogate, finezyjne, wirtuozowskie ornamenty:
- tzw. **gorgia** (M. Ziel.: „*quam Italii gorgia vocant*”): figury ozdabiające niektóre, znaczące słowa tekstu,
- sprawiały szczególną radość słuchającym;
- świadectwo wielkiego wyrafinowania techniki wokalne,
- geneza: renesans. **diminucje**, początkowo improwizowane (cynk/kornet);
- trudności wykonawcze: ozdobniki muszą być zsynchronizowane ze strukturą rytm. frazy:

pseudomonodia: Responsum accepit: <http://www.youtube.com/watch?v=qtTVWc2JLco&feature=related>

12 Spiritus qui a Patre procedit (Comm. 20), zakończenie

POLICHÓRALNOŚĆ W POLSCE:

- **Zieleński** przyswoił muzyce polskiej zdobycze szkoły weneckiej,
- czyżby „pierwszy pol. przedstawiciel techniki polichóralnej”?

⇒ **Inwentarze:**

... Inwentarz **Jazwicza/Jasiuczycza** kapeli królewskiej z 1572 (ponad 130 druków), w tym polichóralne psalmy **Willaerta** z 1555; msza 8-gł. **Wacława z Szamotuł**.

... Inwentarz **Zacheusza Kesnera** z 1602: krakowski księgarz: 460 poz. (w tym 60% Włochów), szeroka reprezentacja **szkoły weneckiej** (A/G. Gabrieli, m.in. *Sacrae symphonie* na 6-16 gł.);

⇒ druk *Melodiae sacrae* (Kraków **1604**):

- przygot. przez Wincentego Liliusa, wydany przez B. Skalskiego (20 motetów na 5-12 gł.):
- zach. się tylko 3 najwyższe głosy chóru I (S, A, T, jedyny egzemplarz w Ratyźbonie!);

Tabela 1. Wykaz kompozycji zawartych w druku *Melodiae sacrae* z 1604 roku.

l.p.	Autor	Tytuł	Liczba głosów	Liczba chórów
1.	Annibale Stabile	<i>Lux perpetua</i>	8	2
2.	Luca Marentius	<i>Jubilare Deo omnis terra</i>	12	3
3.		<i>Laudate Dominum</i>	12	3
4.		<i>A solis ortus cardine</i>	8	2
5.	Iulius Caesar Gabutius	<i>Apparuit benignatas</i>	6	1
6.	Asprilius Pacelli	<i>Beatus vir, qui non abiit</i>	4	1
7.		<i>Iniquos odio habui</i>	7	1
8.	Iacobus Abbatis	<i>Ego sum pastor bonus</i>	8	2
9.	Simon Amorosius	<i>Cantabant Sancti</i>	8	2
10.	Vincentius Bertolusius	<i>Recordare Virgo Mater</i>	4	1
11.		<i>Adiuva nos Deus</i>	7	1
12.	Laurentius Bellotti	<i>Domine Jesu Christe</i>	6	1
13.	Hippolytus Bonanni	<i>Congratulamini mihi omnes</i>	8	2
14.	Iulius Osculati	<i>Nativitas tua Dei genitrix</i>	6	1

15.	Vincentius Lilius	<i>Congratulamini mihi omnes</i>	12	3
16.	Alphonsus Pagani	<i>Confirmatus est cor virginis</i>	8	2
17.	Antonius Patart	<i>Vir inclite Stanislae</i>	6	1
18.	Raphael Veggius	<i>Cantabant sancti</i>	7	2
19.	Andreas Hakenberger	<i>In die magna festivitatis</i>	4	1
20.	Andrzej Staniczewski	<i>Beata es Virgo Maria</i>	8	2

Andrzej Staniczewski, Andrzej Hakenberger i inni.

Andrzej Staniczewski: 8-gł. motet na 2 chóry w *Melodiae sacrae*

- najstarszy **zachowany** utwór polichóralny,
- zach. się tylko 3 najwyższe głosy chóru I (S, A, T, jedyny egzemplarz w Ratyźbonie!);
- chóry były zróżnicowane barwowo, bo zachowane głosy zapisane są w kluczach niskich (dla głosów wyższych).

.....
Andreas/Andrzej Hakenberger (1574-1627)

- ur. na Pomorzu (Koszalin?), zm. w Gdańsku;
- 1602-1608 muzyk Zygmunta III Wazy,

- później działał w Gdańsku: jako kapelmistrz kapeli *luteńskiego* Kościoła Najświętszej Marii Panny (choć był *katolikiem*),
- był trzykrotnie żonaty (ostatni raz ożenił się 31 stycznia 1627 roku z Dorotą Bochińską).
- był w konflikcie z organistą Kościoła NMP **Paulem Siefertem**,
- pod koniec życia borykał się z problemami finansowymi.
- imieniem Andrzeja Hakenbergera nazwano w 2004 roku rondo w Gdańsku.
- D. Popinigis, *Muzyka Andrzeja Hakenbergera*, Gdańsk 1997.

Twórczość (zach.):

- 88 komp. relig. (za życia opublik. 83): 86 motetów + 2 msze
- 7 wieloczęściowych madrygałów niem. (łącznie 19 utw.).

- w zbiorze *Melodiae sacrae* (1604): 5-gł. motet *In die magna*.
- późniejsze zbiory kompozycji wyd. w:

Gdańsk 1610, Lipsk 1612, Szczecin 1615 (21 motetów 8-gł.).

Neue Deutsche Gesänge (1610) / *Sacri modulorum concentus* (1615) / *In qua motectae* (1617)

- *Harmonia sacra in qua motectae* (Frankfurt/O, 1617) dedykowany królowi **Zygmuntowi III Wazie** (21 motetów 8-gł.).

PRZEKAZY RĘKOPIŚMIENNE:

- **tabulatura pelplińska** (I poł. XVII w.), t. IV => 55 dzieł Hakenbergera: 16 z *Sacri modulorum* (1615), 37 z *Harmonia sacra* (1617) + 4 unika (2 motety i 2 msze);
- **tabulatura oliwska**: 16 dzieł Hakenbergera (gł. z *Sacri modulorum*, 1615),
- **rkp. odpisy gdańskie** z druków Hakenbergera (kilka).
- płyta: http://www.polskichorkameralny.pl/doc_275.html
- <https://www.youtube.com/watch?v=FyS3swtuuos>
- <https://www.youtube.com/watch?v=U06-fKPzWmc>
- <https://www.youtube.com/watch?v=eCs4vSqmKK4>
- https://www.youtube.com/watch?v=Jaf3VwW_OYM

TWÓRCZOŚĆ POLICHÓRALNA WŁOCHÓW (w PL)

- na jego pogrzebie rozbrzmiewała muzyka „na 4 rozstawione chóry”.

KAPELMISTRZOWIE:

- pierwszy włoski kapelmistrz w PL (dwór Zygmunta III Wazy, **Warszawa**).

- ok. 30 utw. polichór. na 8-18 gł.,

- polichóralność wenecka, szybka przemienność chórów,

- prowadził wykonanie utw. polichór.: zachow. relacja papieskiego legata:

„Marenzio prowadził w Warszawie w 1596 wykonanie swej mszy na dwa chóry (a wszystkie słowa były powtarzane przez jeden i drugi chór w formie echa)”.

2) GIULIO CESARE GABUSSI (1555-1611) z Mediolanu,

- kompozytor, śpiewak (alt); w PL: ponad rok 1601-1602,

- wzorowa realizacja wytycznych Soboru Trydenckiego.

- jeden motet 6-gł. w *Melodiae Sacrae* Liliusa z 1604.

3) **ASPRILIO PACELLI** (1570-1623 W-wa), w PL: 1602-1623:

20 lat, aż do śmierci; od 1595 w Rzymie: *Cappella Giulia*, uczeń Palestriny,

- kiedy przybył do PL miał już wydany w 1597 zbiór 20 polichór. motetów 8-gł. - stanowiły bieżący repertuar kapeli król. w PL. (?).

- świadectwo polskiej recepcji: aż 9 jego utw. w **Tabulaturze Pelplińskiej**,

- pojed. odpisy w Krakowie (rorantyści), Gdańsku, Królewcu,

- w druku *Melodiae sacrae* Liliusa z 1604: 2 utw 4- i 7-gł.

- „pseudomonodie” na 2-3 gł. + org.

- największe znaczenie dla rozwoju polichór. w PL. (wpływ na Zieleńskiego?).

- dedykował Zygmuntowi III Waza wenecką edycję motetów polichór.

- 26 motetów 5-20 gł. (=> ed.). - edycja była w XVII-w. Wrocławiu,

=> *Sacrae cantiones*: 26 utw: 15 na obsadę wielochórową (ed. 2012)

Edycja 26 motetów Asprilia Pacellego, opublikowanych po raz pierwszy w Wenecji w 1608 roku w zbiorze dedykowanym **Zygmuntowi III Wazie**, zachowanym kompletnie jedynie w egzemplarzu przechowywanym w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (dawnej w Preußische Staatsbibliothek w Berlinie). Edytowane utwory powstały podczas pobytu Pacellego w Rzeczypospolitej, gdzie był w latach 1602-1623 królewskim kapelmistrzem.

INNI WŁOSI:

+ **Vincenzo BERTOLUSI**, w PL: 1595-1607 (potem do Kopenhagi; +1608), organista, [tabulatura z Kroź], madrygały, motety:

- w 1601 wydał w Wenecji 29 motetów na 6-10 gł., w tym 11 polichór. (styl Gabelich, silne zróżnicowanie barwowe chórów). Motet 8-gł. (z 1601) zach. w Uppsali (tj. był w PL).

- wzorował się na nim **A. Hakenberger; Zieleński** przewyższa go pod wzgl. kolorystyki (30 różnych chiavett).

- + **Giulio OSCULATI**, w PL: 1609-1613, śpiewak i kompoz.
- już w 1604 dedykował 4 msze Zygmuntowi III.
- **Pierwsze zbiory motetów polichór. (8-12 gł.) powstały w PL i wydane w Wenecji (1614) – rozwiązania znane w warsz. kapeli.**
- Wymieszanie cech wen./rzymskich; wprowadza **głosy solowe**, wirtuozowskie („koncerty relig. na gł. solowe rozstawione w różnych miejscach”).
- Głosy solowe to całkowita nowość dla muzyków warsz. kapeli (nawiąże potem do tego Mielczewski).
- Użył też b.c., ale bez ocyfrowania.

+ **Vincenzo GIGLI/LILIUS**, ~1570-1640 W-wa): w PL 1596-1640.

4) GIOVANNI FRANCESCO ANERIO (1567-1630), w PL: 1624-1630,

- technika polichóralna o typowo **rzymskich** cechach:
- 3 chóry nie są zróżnicowane pod względem barwy brzmienia - wszystkie mają ten sam go zestaw głosów CATB,
- poza organami nie przewidywał udziału innych instrumentów,
- "*Missa Pulchra es*", pomiędzy 1625 i 1630, dla zespołu muzyków królewskich w Warszawie, zach. w unikalnym manuskrypcie w Archiwum Kapituły Metropolitalnej Krakowskiej na Wawelu (AKMK, sygn. Kk. I. 83); wyd. B.J-P.
- = *missa parodia* oparta na 5-głosowym motecie *Pulchra es* Giovanniego Pierluigi da **Palestrina**,

5) MARCO SCACCHI, w PL: 1633-49,

- powołany do kapeli Władysława IV w 1632, zbiory mszy (1633) i madrygałów (1634) i
- zbiory motetów polichór.